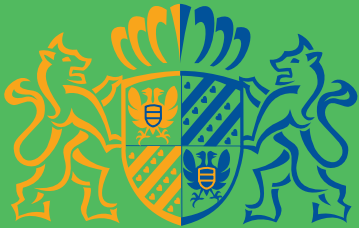

provincie
groningen

DUURZAAM INKOPEN

Duurzaam
Inkopen

HANDLEIDING

**“SAMEN GROEIEN NAAR
EEN DUURZAME ORGANISATIE”**

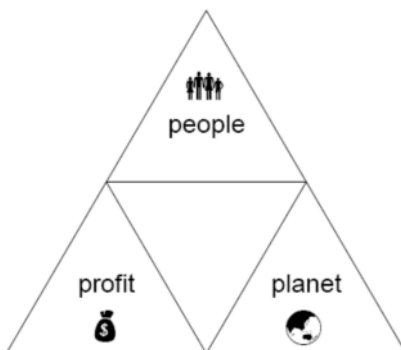

**‘DE PROVINCIE GRONINGEN WIL
100% DUURZAAM INKOPEN’**
aldus Rudi Slager (GS)

Inleiding

De 'Handleiding Duurzaam Inkopen' is geschreven voor budgethouders, inkopers en aanbesteders binnen de provincie Groningen en biedt hulp bij duurzaam inkopen. Duurzaamheid gaat over de balans tussen 'people', 'planet' en 'profit' (figuur 1): het welbevinden van mensen, de zorg voor het milieu én de economische vooruitgang. Duurzaam inkopen betekent straks een betere wereld: voor een goede prijs inkopen, met meer zorg voor elkaar en voor het milieu. Aan inkopers en aanbesteders de uitdaging om in alle fasen van het inkoopproces een goede balans te vinden tussen sociale-, economische- en milieuaspecten.

Figuur 1: Duurzaamheid is de balans tussen people, planet en profit

De Handleiding Duurzaam Inkopen biedt hulp voor het toepassen van duurzaamheid in zowel Europese, openbare, meervoudig en enkelvoudig onderhandse aanbestedingen. Aangezien in de inventarisatie- en specificatiefase van het professioneel inkoopproces de meeste duurzaamheidswinst valt te behalen is in de handleiding voornamelijk de focus gelegd op het toepassen van duurzaamheidsaspecten in de inventarisatie- en specificatiefase.

Het Stappenplan Duurzaam Inkopen (zie Stappenplan duurzaam inkopen) geeft een schematisch overzicht van de te nemen stappen.

Naast het toepassen van de criteria van SenterNovem worden inkopers en aanbesteders uitgedaagd om *eigen* criteria te formuleren ten aanzien van de leverancier of het product.

Deze leidraad is een groeidocument. Naarmate er meer ervaring komt met duurzaam inkopen zullen nieuwe ideeën, tips en voorbeelden leiden tot aanpassing, aanscherping en uitbreiding van deze handleiding. Dus: hebt u commentaar, suggesties, voorbeelden of ervaringen op het gebied van duurzaam inkopen; stuur dan een e-mail naar: inkoop@provinciegroningen.nl

Duurzaam inkopen

Wat is er landelijk afgesproken tussen Rijk en provincies? Landelijk staat duurzaam inkopen hoog op de agenda. In het 'Klimaat- Energieakkoord 2007-2011' tussen Rijk en provincies is afgesproken om uiterlijk in 2010 bij 50% van het inkoopvolume duurzaamheid als zwaarwegend criterium mee te nemen in aanbestedingen. SenterNovem helpt overheden met duurzaam inkopen; voor 52 productgroepen zijn duurzaamheidcriteria geformuleerd.

Wat heeft de provincie Groningen afgesproken? De provincie Groningen vindt duurzaamheid zeer belangrijk en heeft daarbij de volgende ambitie geformuleerd:

"DE PROVINCIE GRONINGEN WIL 100% DUURZAAM INKOPEN IN 2010"

Aldus Rudi Slager, portefeuillehouder duurzaamheid - Gedeputeerde Staten.

Door duurzaam in te kopen wil de provincie Groningen de markt stimuleren om duurzame producten te ontwikkelen en daarbij het goede voorbeeld geven aan consumenten en het bedrijfsleven.

Wat zijn de voordelen? Duurzaam inkopen levert de provincie Groningen tal van voordelen op. Denk hierbij aan energiebesparing, het vervullen van de resultaatverplichting om duurzaam in te kopen, het verbeteren van het imago en het verbeteren van de kwaliteit van de aan te schaffen leveringen, werken en diensten. Duurzaamheid is immers kwaliteit!

Hoe kunnen we dit bereiken? De score van duurzaam inkopen wordt tweejaarlijks gemeten middels de Monitor Duurzaam Inkopen. De eerst volgende meting is in 2010. De monitor meet het percentage van de aanbestedingen waarin de duurzaamheidcriteria van SenterNovem één-op-één zijn toegepast.

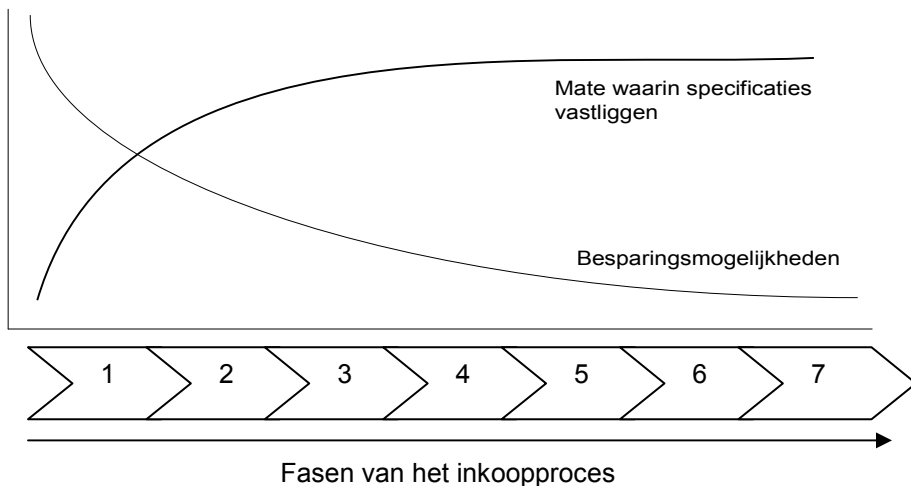
100% duurzaam inkopen is ambitieus! Wij willen geen 'half' werk; wij willen als provincie Groningen de volle 100%! De enige manier om honderd procent duurzaam inkopen te behalen is om ons hier állemaal voor in te zetten. Dus niet alleen uw collega van de A-vleugel, maar ook u. We moeten het sámen doen! En u zult zien, duurzaam inkopen is eigenlijk best leuk!

Wat zijn de stappen?

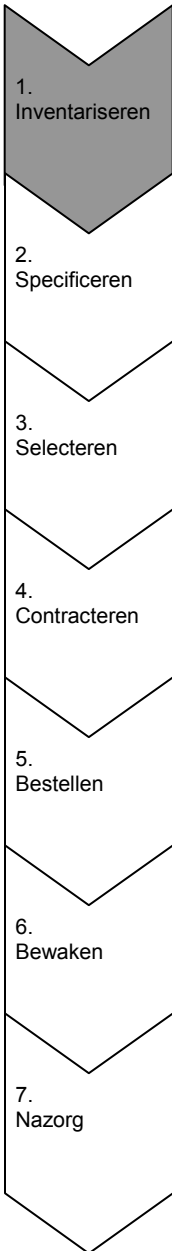
- Is het écht nodig om de levering, dienst of werk aan te schaffen?
Niet inkopen kan ook duurzaam zijn!
- Doe marktonderzoek en marktconsultatie: wat biedt de markt en wat is een duurzame oplossing?
- Kunt u gebruik maken van de lijst op duurzaamheid geselecteerde leveranciers?
- Kunt u gebruik maken van de Marktplaats Duurzaam Inkopen?
- Pas in álle aanbestedingen de duurzaamheidcriteria van SenterNovem één-op-één toe.
- Kunt u *eigen* duurzaamheidcriteria (sociale- en milieuaspecten) formuleren ten aanzien van de leverancier of het product?

Wat is hierbij belangrijk?

- De meeste duurzaamheidwinst valt te behalen in fase 1 de inventarisatie en fase 2 de specificatie (zie figuur 2).
- Probeer zoveel mogelijk innovatief en functioneel duurzaam te specificeren om de leverancier mee te laten denken over de meest duurzame oplossing.

Figuur 2: Besparingsmogelijkheden duurzaamheid

1. INVENTARISEREN

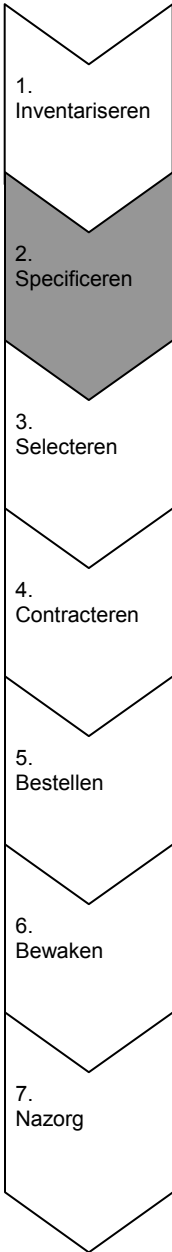
Voordat een inkoop- of aanbestedingstraject echt begint, moet u bepalen wat er nodig is, wat er al voorhanden is en welke ontwikkelingen er zijn in de organisatie of bij leveranciers. Dit kan door binnen uw eigen organisatie goed te kijken naar de daadwerkelijke inkoopbehoefte, vast te stellen welke beleidsvoornemens er zijn, bij uw collega's na te gaan hoe zij werken en op de markt te vragen welke mogelijkheden er zijn.

Overweeg de volgende vragen:

1. **Is het daadwerkelijk nodige het product, de dienst of het werk aan te schaffen?** De meest duurzame oplossing kan namelijk ook zijn: niet aanschaffen! Dit bespaart geld en heeft geen milieubelasting!
2. **Kan het ook minder zijn?** Is het nodig zoveel verschillende soorten kantoorartikelen aan te schaffen? Of kan het assortiment ook beperkter? Een te uitgebreid assortiment stimuleert om niet zuinig te zijn.
3. **Zijn er alternatieven mogelijk?** Bijvoorbeeld het gebruik van de fiets in plaats van de auto.
4. **Wat kan de markt bieden?** Onderzoek wat de mogelijkheden zijn in de markt op het gebied van duurzaamheid. Benader de leverancier en vraag wat hij kan bieden.

	Gloeilamp	Spaarlamp
Aanschafprijs (A)	€0,90	€7,00
Levensduur (branduren) (B)	1000	10000
Energieverbruik (per 1000 uur)	60 kWh	15 kWh
Energiekosten (per 1000 uur) (C)	€11,40	€2,85
TCO per 1000 uur (A/(B/1000)+C)	€12,30	€3,55

Duurzame aanschaf is niet per definitie duurder! Wanneer naar de totale levenscyclus van een product wordt gekeken kan duurzaam inkopen zelfs goedkoper zijn dan *niet* duurzaam inkopen. Een voorbeeld daarvan is de aanschaf van een energiezuinige en milieuvriendelijke spaarlamp in plaats van de milieubelastende gloeilamp (zie figuur hierboven). De aanschafprijs van de spaarlamp is hoger dan de gloeilamp. Echter in het *gebruik* is de spaarlamp, berekend over zijn levenscyclus, stukken goedkoper én minder milieubelastend (dus duurzamer) dan de gloeilamp! Duurzaam inkopen kan dus ook besparing opleveren!

2. SPECIFICEREN

In de specificatiefase legt de aanbesteder de definitie van, de voorwaarden aan en de beslissingsfactoren voor de in te kopen leveringen, diensten of werken vast in verschillende documenten:

- Programma van Eisen
- Conceptovereenkomst
- Offerteaanvraag: Selectiecriteria
- Offerteaanvraag: Gunningcriteria

De keuze voor een leverancier en aanbieding wordt bepaald door de inzet van selectie- en gunningcriteria. De vorm van een product, werk of dienst wordt door het Programma van Eisen bepaald; de randvoorwaarden door de conceptovereenkomst.

Naast de criteria van SenterNovem kunnen ook *eigen* criteria geformuleerd worden.

In de specificatiefase liggen de meeste kansen om duurzaamheid een rol te laten spelen.

2. Pas de criteria van SenterNovem één-op-één toe

Ga naar <http://www.senternovem.nl/duurzaaminkopen/Criteria>

Pas de duurzaamheidcriteria voor de betreffende productgroep één-op-één toe (zie pagina 16 voor een overzicht van de 52 productgroepen).

Enkelvoudig en meervoudig onderhandse aanbestedingen:

- Schakel eventueel Concern Inkoop, Milieubeleid en Bodemsanering en Algemeen Bestuurlijke en Juridische Zaken in.
- Refereer aan de lijst met op duurzaamheid geselecteerde leveranciers (Voor Werken geldt: De lijst die is opgesteld door de Blauwe afdeling. Voor leveringen en diensten geldt: de lijst die is opgesteld door Concern Inkoop) en pas de duurzaamheidcriteria van SenterNovem één-op-één toe.
- Is er geen geschikte leverancier op de lijst? Ga dan naar Marktplaats Duurzaam Inkopen (<http://www.marktplaatsduurzaaminkopen.nl>), benader de leverancier en pas de duurzaamheidcriteria van SenterNovem één-op-één toe.
- Nog steeds geen geschikte leverancier gevonden? Benader een leverancier uit de markt en pas de criteria van SenterNovem één-op-één toe.
- Vraag u tenslotte af: zijn er eigen duurzaamheidcriteria te formuleren? (zie 'Formuleer *eigen* duurzaamheidcriteria').

Openbare en Europese aanbestedingen

- Schakel Concern Inkoop, Milieubeleid en Bodemsanering en Algemeen Bestuurlijke en Juridische Zaken in.
- Pas de duurzaamheidscriteria voor de betreffende productgroep van SenterNovem één-op-één toe.
- Vraag u tenslotte af: zijn er eigen duurzaamheidscriteria te formuleren? (zie 'Formuleer *eigen* duurzaamheidscriteria') Let op! Bij Europese aanbestedingen moet volgens de richtlijn van het Aanbestedingsrecht worden aanbesteed en kunnen *eigen* geformuleerde duurzaamheidscriteria haaks staan op de beginselen van dit recht.

1. Formuleer *eigen* duurzaamheidscriteria

Schakel Concern Inkoop, Milieubeleid en Bodemsanering en Algemeen Bestuurlijke en Juridische Zaken in.

Het formuleren van *eigen* criteria hangt samen met de invloed op het bedrijfsresultaat van het aan te schaffen product, de afhankelijkheid ten opzichte van de leverancier en de complexiteit van de opdracht. Figuur 3 geeft de verschillende productcategorieën met bijbehorende kenmerken weer.

Om *eigen* duurzaamheidscriteria te formuleren is het van belang om te weten in wat voor soort productcategorie het aan te schaffen product thuishoort. Elke productcategorie kent namelijk zijn eigen manier van omgang met duurzaamheidscriteria.

Figuur 3: Productcategorieën en duurzaamheidsaspecten

Routineproducten

Routineproducten zoals kantoorartikelen hebben relatief weinig waarde voor de provincie Groningen. Hierbij wordt gestreefd naar raamcontracten en goedkoop en efficiënt inkopen.

Een eenvoudig middel om duurzaamheidsaspecten te integreren voor routineproducten, is deze dwingend voor te schrijven als knock-outcriteria in de offerteaanvraag, waarbij de leverancier moet voldoen aan de gevraagde standaarden.

Voor een overzicht van keurmerken, ga naar: [http:// www.milieukeur.nl/](http://www.milieukeur.nl/) *

* **Let op! Bij Europese aanbestedingen moeten de keurmerken Europees geaccepteerd zijn!** Vraag eventueel advies of ondersteuning van ABJ en/of Concern Inkoop.

Voorbeelden van de te stellen knock-outkeurmerken aan de leverancier:

- De leverancier moet bijvoorbeeld voldoen aan de kenmerken van het Max Havelaar keurmerk, mits er voldoende leveranciers zijn;

Het betreft hier commanderende en controlerende voorschriften.

Dit mag dus niet! Maar wél de kenmerken omschrijven, mits voldoende leveranciers.

Hefboomproducten

Hefboomproducten kenmerken zich door een markt met meerdere leveranciers. In tegenstelling tot routineproducten hebben ze wel een behoorlijke impact op het financiële resultaat. De producten hebben vaak een standaardkwaliteit, zoals catering, computers en bulkchemicaliën.

De integratie van duurzaamheidsaspecten richt zich hier minder op commanderen en controlerende voorschriften, maar veel meer op het reduceren van risico's.

Bijvoorbeeld door bij de keuze mee te laten wegen in hoeverre een leverancier beschikt over managementsystemen voor milieu (ISO14001) of veiligheid en gezondheid (OHSAS18001), of een gedragscode waarin de duurzaamheidsonderwerpen worden afgedekt.

Bij hefboomproducten worden de managementsystemen niet als eis opgenomen, omdat anders teveel leveranciers worden uitgesloten. De genoemde managementsystemen dienen op een systematische manier milieu- en veiligheidsrisico's te managen, gericht op beheersing en verbetering. De aanwezigheid van deze systemen veronderstelt dan ook een efficiënte en goed geleide bedrijfsvoering en daarmee waarschijnlijk een efficiënte productie. Vanwege de hoge impact van deze leveranciers op het financiële resultaat past het wensen van een managementsysteem goed bij deze categorie leveranciers. Uiteraard moeten de leveranciers wel voldoen aan de gedragscode voor leveranciers. Bij overtredingen volgt een 'waarschuwing' of een verzoek om verbetering.

Knelpuntproducten

Knelpuntproducten zijn producten waar de provincie Groningen eigenlijk een substitoot voor wil, omdat het toeleverrisico hoog is (weinig leveranciers) en ze tegelijkertijd een geringe financiële waarde hebben. Aandacht besteden aan duurzaamheid bij deze leveranciers is alleen zinvol wanneer er een duurzaamheidsrisico speelt. In andere gevallen en wanneer er geen alternatieven beschikbaar zijn loont het niet de moeite om dergelijke complexe zaken aan te kaarten bij een leverancier waar op termijn toch afscheid van wordt genomen.

Strategische producten

Vanuit inkoopoptiek verdienen strategische leveranciers waarschijnlijk de meeste aandacht. Bij deze leveranciers is het toeleverrisico immers hoog. Bovendien hebben ze een belangrijke impact op het financiële resultaat. Normaliter bestaat met deze leveranciers een strategische samenwerking en een langetermijnrelatie. Duurzaamheidsissues bij deze toeleveranciers zijn ook de issues van de organisatie, omdat ze het gezamenlijke duurzaamheidsbeeld en de reputatie van de gehele keten beïnvloeden.

De belangrijkste benadering van duurzaamheidsvraagstukken in de inkoopprocessen is hier de dialoog en gezamenlijk gedefinieerde verbeterprocessen. In het geval van een 'overtreding' of een onverwacht rijzend probleem, moet gezamenlijk bekeken worden welke verbeteringen noodzakelijk c.q. mogelijk zijn.

3. Specificeer innovatief duurzaam

Functioneel specificeren helpt om de echte inkoopbehoefte in kaart te brengen. Bij functioneel specificeren vraagt u niet naar een product maar naar een oplossing. Wilt u een kleine auto of wilt u milieuvriendelijk vervoer?

Een voorbeeld van functioneel specificeren is om niet te vragen naar het schoonmaakmiddel dat in de huidige situatie wordt gebruikt, maar naar de beste optie op dit moment om de vloeren schoon te maken. Een antwoord van de leverancier kan zijn: een innovatieve deurmat.

4. Duurzaamheidsaspecten

Het formuleren van duurzaamheidsaspecten kan in de vorm van sociale- en milieuaspecten.

Milieuaspecten

Bij milieuaspecten gaat het om het effect van het product of productieproces op het milieu. bijvoorbeeld door energie of materiaalgebruik. Denk hierbij niet alleen aan het product zelf maar ook aan de duurzaamheid van het productieproces, het transport, de gebruiksfase en de afvalverwerking.

- Milieuvriendelijk onderhoud is mogelijk.
- Het product is energiezuinig.
- Het product bestaat uit vervangbare onderdelen.
- Het product is hervulbaar.
- Het transport is milieuvriendelijk.
- De logistiek is slim en zuinig.
- Het product heeft een lange levensduur.

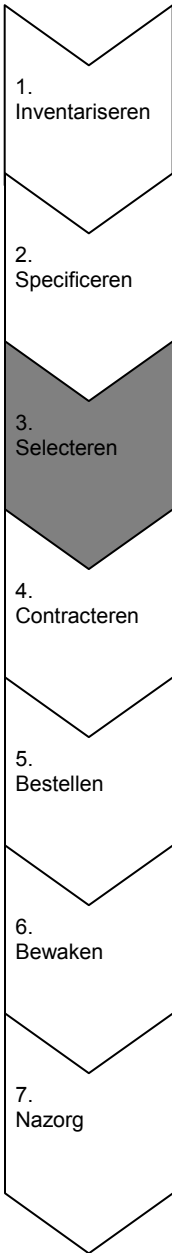
Sociale aspecten

Bij sociale aspecten kunt u denken aan thema's als kinderarbeid of mensenrechten.

- Er zijn stageplekken en leer-/ werktrajecten mogelijk.
- De toegepaste werktijden/ planning zijn geschikt voor participatie uit specifieke doelgroepen.
- Er is voldoende ondersteuning voor het personeel.
- Er zijn ontplooiingsmogelijkheden voor het personeel.
- De leverancier moet social return toepassen bij 5% (standaard) of 7% (kapitaal intensieve projecten) van de totale aanneemsom.

*Max van den Berg: Wereldwijd meer kinderen naar school, mijn idee.
(Commissaris van de Koningin)*

3. SELECTEREN

Gunnen op EMVI of laagste prijs?

Zowel het gunnen op Economisch meest voordelige inschrijving (EMVI) als het gunnen op laagste prijs biedt mogelijkheden om duurzaamheid toe te passen.

Laagste prijs

Bij het gunnen op de laagste prijs zijn de duurzaamheidscriteria knock-out eisen. Hierbij is het marktonderzoek zeer belangrijk: wat biedt de markt en hoe kunt u de markt prikkelen duurzaam te ontwikkelen? Wat kunt u hierbij eisen?

Economisch meest voordelige inschrijving (EMVI)

Bij de EMVI kunnen naast prijs ook andere factoren worden gewogen, zoals kwaliteit en duurzaamheid. Bij het gunnen op EMVI dient duurzaamheid in verhouding een zware wegingsfactor te krijgen. Immers: duurzaamheid is kwaliteit!

Bij EMVI kunt u duurzaamheid opnemen in de minimale eisen, maar ook als gunningcriterium. In dat laatste geval moet u ook de wegingsfactor en beoordeling vaststellen.

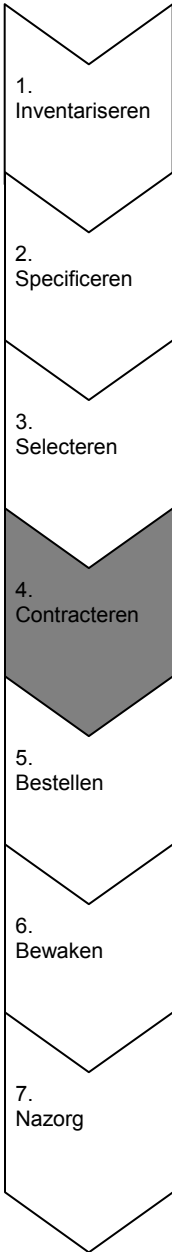
De wegingsfactor bepaalt het relatieve belang van duurzaamheid ten opzichte van de andere gunningcriteria. Door een relatief hoge weging toe te kennen aan de gunningcriteria met betrekking tot duurzaamheid, wordt niet alleen de keuze sterker beïnvloed door de beoordeling op duurzaamheid, maar maakt u ook aan de inschrijvers duidelijk dat u als aanbestedende dienst waarde hecht aan dit onderwerp.

De beoordelingsprocedure beschrijft hoe de verschillende aanbiedingen o.a. op het gunningcriterium 'duurzaamheid' beoordeeld worden. Te denken valt aan een rapportcijfer voor de beschrijving van nieuwe ontwikkelingen, of een vooraf vastgesteld aantal punten dat wordt toegekend aan het gebruik van verschillende materialen in een bouwproject. Het moet te herleiden zijn op welke wijze de uiteindelijke beoordeling tot stand is gekomen (transparantie) en elke aanbidding moet op dezelfde wijze worden beoordeeld (objectiviteit).

Voorbeeld:

In het bestek van het raamcontract voor de inhuur van schoonmaakdiensten wordt milieu voor 15% meegewogen:

Prijs	35%
Kwaliteit	25%
Uitvoering	25%
Milieu	15%

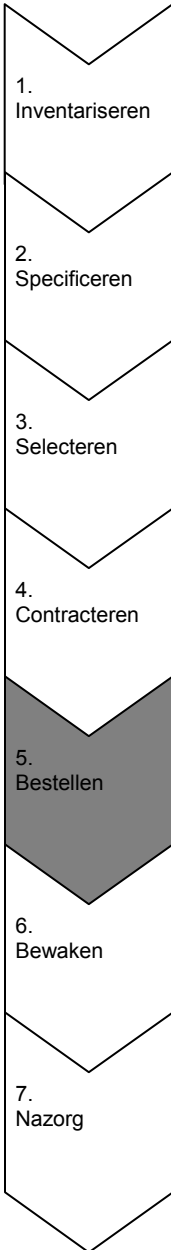

4. CONTRACTEREN

Alle afspraken die met leveranciers gemaakt worden, ook ten aanzien van duurzaamheid, worden vastgelegd in het contract. Dit is belangrijk om de beloofde prestaties te borgen en er de leverancier ook daadwerkelijk aan te kunnen houden. Het is aan te bevelen al bij de aanbesteding een (concept) contract mee te sturen waarin u aangeeft dat de Algemene Inkoop Voorwaarden van de provincie Groningen van toepassing zijn.

Laat de leverancier de leveranciersverklaring tekenen waarin generieke duurzaamheidsaspecten zijn opgenomen.

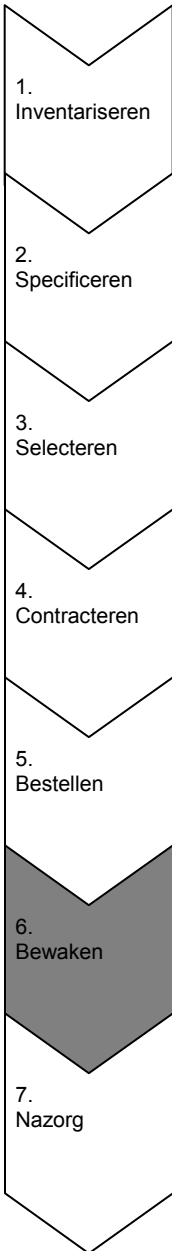
5. BESTELLEN

Ook in de bestelfase moet aandacht besteed worden aan duurzaamheid. Denk bijvoorbeeld aan het bestellen in een lagere frequentie. Dit voorkomt onnodig veel milieubelasting in de vorm van CO2 uitstoot (transport) en papier (facturen). Tevens voorkomt het bestellen met een lagere frequentie administratieve handelingen en worden standaard bestelkosten bespaard.

Tip: Vraag aan de leverancier in de offerteaanvraag of de facturen digitaal verstuurd kunnen worden in plaats van per post. Let op: de factuur moet in standaard format zijn die door de provincie is bepaald. Digitaal versturen is minder milieubelastend (minder papier, inkt en transportkosten) en vermindert het aantal administratieve handelingen.

Papier besparen is zinvol!

6. BEWAKEN

In deze fase gaat het om het bewaken van duurzaamheid; intern in de organisatie en extern richting de leverancier.

Intern bewaken

Gaat de organisatie daadwerkelijk duurzaam om met de aanbesteedde producten, diensten en werken? Denk bijvoorbeeld aan een standaardinstelling van dubbelzijdig afdrukken. Staat de instelling na verloop van tijd nog steeds op dubbelzijdig?

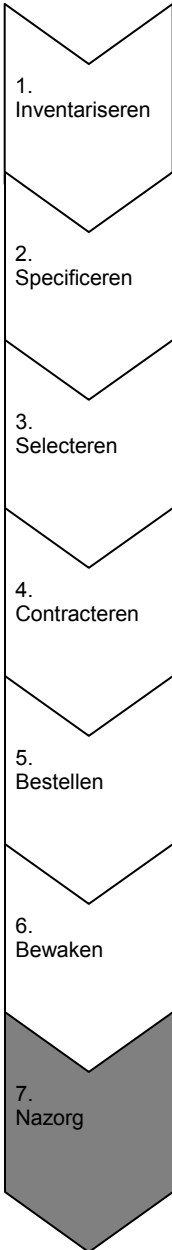
Extern bewaken

Houdt de leverancier zich aan de gemaakte afspraken? Zorg ervoor dat duurzaamheid een standaard onderdeel vormt in de periodieke beoordelingsgesprekken met de leverancier. Spreek uw waardering uit ten opzichte van de leverancier: op deze manier wordt de leverancier gestimuleerd om ook de volgende keer z'n uiterste best te doen voor een duurzame(re) aanbieding.

Zorg ervoor dat duurzaamheid standaard wordt ingebed in leveranciermanagement waardoor het een vast onderdeel wordt op de agenda van leveranciersmanagement.

Is de standaardinstelling van de printer na verloop van tijd nog steeds zwart-wit en dubbelzijdig printen?

7. NAZORG

Uw inkooptraject is zo goed als afgerond. De producten of diensten zijn geleverd of het gevraagde werk is in uitvoering. Om het traject goed af te sluiten is het nu zaak om terug te kijken: wat zou u de volgende keer anders doen? Daarbij is het nu ook de fase om trots te zijn op uw prestatie en anderen mee te laten delen in de kennis en ervaring die u heeft opgedaan.

Leg uw ervaringen vast in het inkoopdossier. Op deze manier krijgen we inzicht in de ervaringen van duurzaam inkopen binnen de provincie Groningen en kunnen het proces van duurzaam inkopen optimaliseren. Op naar 100% duurzaam inkopen!

Wees trots op uw geleverde duurzame prestatie! En vertel uw collega's over uw ervaring. Wanneer we onze kennis en ervaringen delen zullen we groeien naar een duurzame provincie!

